

Utrikesutskottet

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse

INLEDNING

Remiss

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse (SRR 10/2021 rd): Ärendet har remitterats till utrikesutskottet för betänkande. Det har också remitterats till stora utskottet, grundlagsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- stora utskottet StoUU 4/2022 rd
- grundlagsutskottet GrUU 19/2022 rd
- förvaltningsutskottet FvUU 13/2022 rd
- lagutskottet LaUU 12/2022 rd
- kulturutskottet KuUU 6/2022 rd
- social- och hälsovårdsutskottet ShUU 1/2022 rd
- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 2/2022 rd
- miljöutskottet MiUU 5/2022 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- utrikesminister Pekka Haavisto, utrikesministeriet
- utvecklings- och utrikeshandelsminister Ville Skinnari, utrikesministeriet
- ambassadör för mänskliga rättigheter och demokrati Rauno Merisaari, utrikesministeriet
- utvecklingspolitisk rådgivare Annamari Tornikoski, utrikesministeriet
- avdelningschef, överdirektör Johanna Suurpää, justitieministeriet
- kommandör, gränssäkerhetsexpert Jani Järäinen, inrikesministeriet
- lagstiftningsråd Tapio Puurunen, inrikesministeriet
- diskrimineringsombudsman Kristina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- rådgivare Elisa Tarnaala, Crisis Management Initiative
- miljö- och samhällsansvarsexpert Sylvie Fraboulet-Jussila, Fonden för industriellt samarbete Ab (Finnfund)
- chef för människorättsarbetet Niina Laajapuro, Amnesty International Finländska sektionen rf
- direktör Sirpa Rautio, Människorättscentret

Betänkande UtUB 6/2022 rd

- generalsekreterare Kaari Mattila, Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- expert, teamledare Katja Ilppola, Medborgarorganisationernas stiftelse för mänskliga rättigheter KIOS
- samordnare för utvecklingssamarbete Eija Rautakorpi, Tröskeln rf
- juridisk rådgivare Jani Leino, Finlands Röda Kors
- verksamhetsledare Anja Malm, Samverkan inom funktionsnedsättning rf
- professor Elina Pirjatanniemi
- professor Martin Scheinin.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Människorättscentret
- Abilis-stiftelsen sr
- Plan International Suomi
- Invalidförbundet rf
- Kyrkans utlandshjälp
- Kvinnoorganisationernas Centralförbund
- Seta ry
- Finlands Flyktinghjälp
- Finlands PEN
- Finlands FN-förbund.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänna synpunkter

(1) I enlighet med sitt program lämnade statsminister Marins regering en människorättspolitisk redogörelse till riksdagen i december 2021 (SRR 10/2021 rd). Också andra styrdokument som hänför sig till regeringens breda säkerhetsuppfattning har tydliga kontaktytor med den människorättspolitiska redogörelsen. Bland dokumenten finns den utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelsen, försvarsredogörelsen, redogörelsen för den inre säkerheten och den utvecklingspolitiska redogörelsen för de kommande valperioderna.

(2) Redogörelsen styr Finlands internationella människorättspolitik och regeringens arbete för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Den har ett nära samband med statsrådets handlingsplan för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, som godkändes hösten 2021 och som till sin karaktär är mer konkret och i större detalj styr arbetet.

(3) Redogörelsen behandlar parallellt verksamheten på internationell nivå, EU-nivå och nationell nivå. Utrikesutskottet anser att det valda behandlingssättet är motiverat. Som sakkunniga påpekat sågs främjandet av de mänskliga rättigheterna tidigare främst som en del av Finlands internationella verksamhet. Hur väl Finland tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna nationellt är dock också en central faktor för trovärdigheten internationellt sett. I det avseendet är redogörelsen enligt utskottets bedömning mycket generell: den kunde ha innehållit en mer systematisk bedömning av hur Finland till exempel genomför de internatio-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

nella tillsynsorganens rekommendationer. Också uppföljningen av tillsynsorganens rekommendationer och avgöranden bör effektiviseras (GrUU 19/2022 rd).

(4) I redogörelsen konstateras det att i ett globalt perspektiv avviker Finlands nationella utmaningar på området ofta till teman och omfattning. Utskottet hänvisar här till social- och hälsovårdsutskottets utlåtande (ShUU 1/2022 rd), där det noteras att på grund av redogörelsens omfattande innehåll har många nationellt centrala problempunkter men också lagstiftningsprojekt som främjar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna granskats endast snävt eller helt lämnats utanför granskningen. Också kulturutskottet (KuUU 6/2022 rd) och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet (AjUU 2/2022 rd) lyfter i sina utlåtanden fram de människorättsproblem som förekommer i Finland.

(5) Redogörelsen innehåller en beskrivning av omvärlden. Åtta år har gått sedan den föregående människorättspolitiska redogörelsen lämnades, och under den tiden har det skett betydande förändringar i omvärlden. Förändringarna påverkar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. I redogörelsen läggs riktlinjerna upp för Finlands mål och tillvägagångssätt i internationella organisationer, i EU och på det nationella planet för att tillgodose dessa rättigheter och stärka rättsstaten. Redogörelsen drar också upp riktlinjerna för verksamheten för att främja likabehandling och jämställdhet. Den behandlar mer ingående än tidigare hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses som en del av hållbar utveckling, stävjande av klimatförändringen, stoppande av förlusten av den biologiska mångfalden, digitalisering och informationsförmedling.

(6) Efter det att redogörelsen lämnades skedde det en grundläggande förändring i Finlands och Europas omvärld och säkerhetspolitiska miljö, då Ryssland anföll Ukraina den 24 februari. Anfallet är ett grovt brott mot folkrätten och de ryska trupperna har under kriget gjort sig skyldiga till allvarliga kränkningar av internationell humanitär rätt i Ukraina. Kränkningarna är också förenade med straffrättsligt ansvar. Utrikesutskottet lägger vikt vid att Finland stöder Internationella brottmålsdomstolen (ICC) för utredningen av krigsförbrytelser. Utskottet anser att det är viktigt att stödja också andra internationella krigsförbrytartribunaler och betonar FN:s roll när det gäller att främja ICC:s universalitet. Statsrådet lämnade riksdagen en aktuell redogörelse om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön den 14 april och en redogörelse om Finlands anslutning till Nordatlantiska fördragsorganisationen den 15 maj. Riksdagen gav sitt svar på dem i sitt betänkande (UtUB 5/2022 rd). Utrikesutskottet bedömer i detta svar på den människorättspolitiska redogörelsen konsekvenserna av Rysslands invasion med avseende på de mänskliga rättigheterna.

(7) Utrikesutskottet anser det motiverat att statsrådet varje valperiod lämnar en redogörelse om politiken för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Detta förfarande främjar en långsiktig politik samt konsekvens mellan olika verksamhetsnivåer och politiksektorer. Riksdagsbehandlingen av redogörelsen främjar också diskussionen om politiken för de mänskliga rättigheterna och ser till att riksdagen regelbundet och övergripande behandlar Finlands politik för de mänskliga rättigheterna och det nationella läget i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna. De sakkunniga som utskottet hört ansåg att en regelbunden riksdagsdebatt är viktig och de hoppades att riksdagen oftare kunde behandla situationen för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Lagutskottet påpekar också i sitt utlåtande (LaUU

Betänkande UtUB 6/2022 rd

12/2022 rd) att handlingsplanen för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna inte kommer att bli föremål för bred debatt i riksdagen, trots att den innehåller uppgifter som kompletterar redogörelsen och som också intresserar riksdagen. Lagutskottet anser att det i fortsättningen vore bra att överväga eventuella utvecklingsbehov när det gäller behandlingen av redogörelsen och handlingsplanen.

(8) Utrikesutskottet lyfter fram skrivningen i redogörelsen att statsrådet främjar en systematisk och fortskridande konsekvensutvärdering av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i all myndighetsverksamhet. Den formuleringen är emellertid inte särskilt konkret, menar utskottet. En växande lista över olika sektors behov av konsekvensbedömning kan leda till en situation där konsekvensbedömningarna ger motstridiga resultat och lagstiftarens arbete försvåras. Ett exempel kan vara genomförandet av handelspolitiken, som över huvud taget behandlas mycket snävt i redogörelsen, och å andra sidan fullföljandet av de mänskliga rättigheterna. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att statsrådet överväger lösningsmodeller för hur konsekvensbedömningar och mål som eventuellt strider mot varandra bäst ska samordnas utan onödig ökning av den administrativa bördan.

Omvärldsförändringarna och deras konsekvenser

(9) Redogörelsens omvärldsbeskrivning innehåller flera träffande iakttagelser om den internationella och europeiska utvecklingen i fråga om tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna samt om hot mot de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Det internationella regelbaserade systemet är enligt redogörelsen utsatt för ett rekordstort förändringstryck såväl internt som externt. Utvecklingen är mycket oroväckande med tanke på den internationella politiken för de mänskliga rättigheterna. Utrikesutskottet betonar att Rysslands angrepp på Ukraina ytterligare har förvärrat denna utveckling. Kriget är ett tydligt tecken på att en auktoritär stat nonchalerar folkrättens regler. Det har orsakat en omfattande människorättskris och humanitär kris bland civilbefolkningen. När kriget trappats upp väntas 10 miljoner människor eventuellt bli tvungna att fly från sina hem, varav flera miljoner utanför Ukrainas gränser. Som EU-land har Finland infört en mekanism för tillfälligt skydd för dem som flytt från Ukraina. Som det står i redogörelsen pågår nu överlag den största flyktingkrisen i världen sedan andra världskriget.

(10) Utskottet fäster uppmärksamhet vid den försämrade situationen för de mänskliga rättigheterna i flera länder och regioner och lyfter som exempel fram Kinas förtryck av den uiguriska minoriteten, människorättskrisen i Afghanistan efter det att talibanerna kom till makten 2021 och kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i samband med konflikterna i Mellanöstern.

(11) I redogörelsen står det att det är ett centralt europeiskt värde att erbjuda internationellt skydd till behövande. Det grundläggande målet med asylsystemet är att ge de behövande internationellt skydd. Utskottet lyfter fram vikten av att sörja för behoven hos utsatta personer och för att barnets rättigheter och barnets intresse alltid ställs i första rummet. Migration och flyktingskap som orsakas av krig och konflikter bör över huvud taget beaktas på ett mångsidigt sätt, för att de åtgärder som vidtas ska motsvara de verkliga behoven och uppfylla förpliktelseerna i internationella avtal.

Betänkande UtUB 6/2022 rd

(12) Också coronapandemin och dess konsekvenser har påverkat de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna globalt. Pandemin har fått varierande följder för olika befolkningsgrupper såväl i Finland som internationellt. Auktoritära regimer har använt epidemin som förevändning för att kriminalisera eller hindra den politiska oppositionen, oberoende medier eller det civila samhället. Skillnaderna i tillgången till vård och exempelvis i vaccinationstäckningen är markanta globalt sett. De sakkunniga som utrikesutskottet hört lyfte fram allvarliga konsekvenser också nationellt, och även social- och hälsovårdsutskottet fäste uppmärksamhet vid frågan i sitt utlåtande (ShUU 1/2022 rd). Pandemin har haft en särskilt stor inverkan på tillgodo-seendet av rättigheterna för utsatta grupper av människor, såsom äldre och personer med funktionsnedsättning, barn och unga samt personer som hör till minoriteter. Vårdskulden till följd av pandemin är massiv och samtidigt är det viktigt att identifiera pandemins omfattande konsekvenser, exempelvis ökningen av psykiska problem.

(13) Redogörelsen lyfter fram förändringar i omvärlden på längre sikt, däribland uppsvinget för auktoritära styren. Hit hör begränsningar av yttrandefriheten och verksamheten i det civila samhället samt kränkningar av minoriteters rättigheter. Trakasserier och förföljelse av människorättsförsvarare har ökat i många länder. Som det konstateras i redogörelsen har människorättsförsvararnas verksamhet en positiv inverkan på utvecklingen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna, och det civila samhällets betydelse för övervakningen och främjandet av tillgodo-seendet av rättigheterna har ökat. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att redogörelsen lägger vikt vid stödet till dem som försvarar mänskliga rättigheter.

(14) De sakkunniga som utrikesutskottet har hört lyfte fram att många människorättsorganisationer, inklusive finländska människorättsorganisationers kamratorganisationer och samarbetspartner, utsätts för betydande hot i sin verksamhet och för åtgärder som försvårar deras verksamhet. Utskottet påpekar att det kan vara ett tidigt tecken på konflikt att det civila samhället tystas ner. Utskottet anser att EU:s riktlinjer för människorättsförsvarare och utrikesministeriets egna riktlinjer, som är under beredning, är viktiga styrdokument vars genomförande och förankring bör ägnas uppmärksamhet. Utskottet anser det vara en brist att utrikesministeriets anvisningar, som uppdateras, inte fanns tillgängliga i samband med behandlingen av redogörelsen. I likhet med stora utskottet (StoUU 4/2022 rd) välkomnar utrikesutskottet att skyddet och stödet av människorättsförsvarare såväl utanför som inom EU står i centrum för Finlands verksamhet. Trakasserier och våld mot människorättsorganisationer och journalister i EU:s medlemsstater bör fördömas, vilket också konstateras i redogörelsen. Dessutom betonar utskottet vikten av att skydda utsatta människorättsförsvarare och konstaterar att Finland bör skapa mekanismer som gör det möjligt att skydda dem också i Finland. Enligt uppgift har Finland för närvarande inga sådana anvisningar eller mekanismer (tillfälligt skydd, särskilda viseringsförfaranden) som många jämförelseländer har för dessa situationer. Utskottet betonar i likhet med de sakkunniga att Finland bör ha beredskap och kompetens att agera snabbt och enhetligt för att skydda människorättsförsvarare. Det räcker inte med politiskt eller ekonomiskt stöd, även om det är viktigt.

(15) Demokratin och respekten för rättsstatsprincipen har försämrats under det senaste årtiondet i tiotals stater, även i vissa av EU:s medlemsstater. Utrikesutskottet anser att det är en fördel med redogörelsen att den mer ingående än tidigare redogörelser behandlar hot mot rättsstatsprincipen.

Betänkande UtUB 6/2022 rd

(16) Beskrivningen av omvärlden har kompletterats med observationer om hur klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald hotar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och hur deras relevans som människorättsfråga har ökat. I beskrivningen konstateras vidare att många stater öppet strävar efter att radera ett system som baserar sig på multilaterala internationella avtal och att göra det svårare för FN:s system för mänskliga rättigheter att fungera.

(17) Mest flagrant är detta enligt redogörelsen när det gäller Kina och Ryssland, vars ambition har varit att på olika sätt ifrågasätta de mänskliga rättigheternas universalitet i FN:s organ för mänskliga rättigheter. Utrikesutskottet välkomnar att dessa utvecklingstrender identifieras och nämns vid namn, men påminner samtidigt om att det i stället för enskilda länder är fråga om ett mer omfattande globalt fenomen där man försöker undergräva de mänskliga rättigheternas universalitet. Ett exempel är Internationella brottmålsdomstolen (ICC), där bland andra Ryssland, Kina och Förenta staterna inte ingår. Syftet är att deras medborgare inte ska kunna åtalas för internationella krigsförbrytelser.

(18) Enligt de sakkunnigbedömningar som utrikesutskottet har hört kan de grundläggande och mänskliga rättigheterna anses ha blivit stärkta på vissa håll. De åberopas i allt högre grad också inom sektorer där de av hävd inte har blivit beaktade. Som exempel nämns bland annat diskussioner och initiativ som gäller företagens ansvar. De grundläggande och mänskliga rättigheternas betydelse har också lyfts fram i samband med miljöfrågor. Också medborgarverksamheten kring tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har blivit mångsidigare, och de mänskliga rättigheterna har lyfts fram också till exempel inom idrottspolitiken på ett nytt sätt. Utrikesutskottet välkomnar detta men delar samtidigt redogörelsens tämligen pessimistiska allmänna syn på det internationella läget och de globala utsikterna när det gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

(19) I en omvärld som förändras snabbt lägger statsrådet i redogörelsen fast att Finland genomför sin utrikes- och säkerhetspolitik med rättighetsperspektiv. Redogörelsen preciserar målen och verksamheten under dessa begrepp. De många globala hoten mot de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna framhäver behovet av att försöka påverka för att bevara och stärka det regelbaserade internationella systemet. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska verksamhet har en tydlig och hållbar värdegrund. Främjandet av de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatsprincipen har länge haft en stark ställning i vår utrikes- och säkerhetspolitik, inklusive utvecklingspolitiken. Utskottet framhåller att respekten för och stärkandet av det multilaterala internationella samarbetssystemet och ambitionerna att göra omvärlden mer förutsägbar är det enda hållbara sättet att reglera utmaningar som påverkar alla länder. Detta är särskilt viktigt och betydelsefullt för små länder och relevansen försvinner inte av att många aktörer försöker sätta käppar i hjulen.

EU som människorättsaktör

(20) Utrikesutskottet välkomnar att redogörelsen lägger fast Finlands engagemang för att aktivt främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna såväl i EU:s interna ärenden som i EU:s utrikespolitik. EU:s inrikespolitiska och utrikespolitiska mål blir allt mer sammankopplade i en globaliserad värld och de inrikespolitiska åtgärderna måste vara förenliga

Betänkande UtUB 6/2022 rd

med de utrikespolitiska målen för mänskliga rättigheter. EU kan inte lägga ut det enbart på tredjeländer att genomföra de mänskliga rättigheterna. EU och dess medlemsländer tillsammans är en inflytelserik global aktör. EU erbjuder Finland en viktig och effektiv kanal för att främja prioriteterna och målen i anslutning till de mänskliga rättigheterna, och under Finlands tidigare ordförandeskap har man godkänt betydande dokument och riktlinjer som gäller de mänskliga rättigheterna och humanitär rätt.

(21) I redogörelsen ingår ett mål om att EU ska inta en ledande global roll i människorättsfrågor. Utrikesutskottet anser att målet är viktigt särskilt under de rådande omständigheterna där de mänskliga rättigheterna utmanas allt mer på internationell nivå. EU:s samordnade åtgärder lyckas dock inte alltid när enskilda medlemsstater i unionen kan sätta stopp för gemensamma åtgärder och ståndpunkter med anledning av kränkningar av de mänskliga rättigheterna inom FN:s medlemsstater. Utskottet upprepar sin tidigare ståndpunkt att kravet på enhällighet kan öka tredjeländers strävanden att påverka EU:s medlemsstater och därigenom EU:s beslutsprocesser. Unionen bör fortsatt söka metoder för att förhindra en sådan utveckling (UtUU 4/2021 rd).

(22) Precis som stora utskottet välkomnar utrikesutskottet skrivningarna i redogörelsen om att stärka verksamhetsförutsättningarna och rollen för EU:s byrå för grundläggande rättigheter i processerna för de grundläggande rättigheterna på EU-nivå (StoUU 4/2022 rd). Utskottet instämmer också i bedömningen att Finland bör fortsätta med sitt starka stöd för EU:s anslutning till Europakonventionen.

(23) EU inrättade i slutet av 2020 ett globalt tematiskt sanktionssystem med sanktioner mot personer och andra aktörer som är ansvariga för allvarliga kränkningar och överträdelser av de mänskliga rättigheterna. Frysning av tillgångar och reserestriktioner kan användas som sanktionstyper. Utrikesutskottet anser att det är viktigt att det här systemet används konsekvent med beaktande av rättssäkerhetsaspekterna. Utskottet har flera gånger som sin ståndpunkt framfört att man i EU:s sanktionsåtgärder bör beakta konsekvens, proportionalitet och en stark rättslig grund. Utskottet tillägger utifrån inkommen utredning att det för att möjliggöra opartiskt och behovsorienterat humanitärt biståndarbete är viktigt att sanktionerna inte hindrar eller försvårar den humanitära biståndsverksamheten.

(24) I detta sammanhang betonar utskottet vikten av en konsekvent människorättspolitik, vilket förutsätter att brott mot de mänskliga rättigheterna behandlas på samma sätt oberoende av var och av vem de begås.

Finlands verksamhet på internationella forum

(25) I redogörelsen sägs det att Finland betonar sambandet mellan fred, mänskliga rättigheter och utveckling samt verkar för att de mänskliga rättigheterna konsekvent ska tas i betraktande i all verksamhet i FN. Utrikesutskottet betonar att FN och dess system för mänskliga rättigheter utgör grunden för det internationella skyddet av de mänskliga rättigheterna och främjandet av det nationella genomförandet.

(26) Vid utfrågningen av sakkunniga betonades det att kvinnors rättigheter och genusfrågor är utsatta för särskild press i multilaterala forum när det gäller strävanden att försvaga de mänskliga

Betänkande UtUB 6/2022 rd

rättigheterna. Utrikesutskottet betonar att Finland bör fortsätta sitt konsekventa arbete för att jämställdhet och kvinnors rättigheter ska tillgodoses fullt ut och främja principen om icke-diskriminering och rättigheterna för utsatta personer. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, urfolk och hbtqi-personer står också i centrum för Finlands verksamhet och nya prioriteringar är ny teknik och digitalisering samt klimatförändringen.

(27) Det är förståeligt att Finlands medlemskap i rådet för mänskliga rättigheter står i centrum för redogörelsens granskning beträffande FN. Den treåriga perioden 2022–2024 är Finlands första fullvärdiga medlemskap i rådet för mänskliga rättigheter. Rådet för mänskliga rättigheter, som består av 47 stater, är FN:s viktigaste människorättsorgan och dess uppgift är att främja och skydda de mänskliga rättigheterna globalt, bland annat genom att ingripa i allvarliga kränkningar av rättigheterna. Utrikesutskottet anser att Finlands medlemskap i rådet är ett viktigt erkännande av den långsiktiga politiken för att försvara och främja ett multilateralt regelbaserat system och universella mänskliga rättigheter. I detta sammanhang betonar utskottet också det arbete som utförs av FN:s oberoende experter på mänskliga rättigheter och människorättsförsvarens medverkan i människorättsrådets verksamhet. Detta accentueras i denna tid då människorättsförsvarens arbete begränsas i stor utsträckning och arbetet har blivit allt farligare. Enligt utredning kommer Finland under de kommande åren att fortsätta stödja FN:s kommissarie för mänskliga rättigheter, som spelar en central roll i uppföljningen av rådets initiativ och i det praktiska genomförandet av de mänskliga rättigheterna.

(28) Rysslands invasion av Ukraina har efter det att redogörelsen lämnades stått i fokus för människorättsrådets verksamhet. Ryssland valdes 2020 till medlem i rådet för mänskliga rättigheter 2021–2023, men medlemskapsrättigheterna avbröts den 7 april 2022. Utrikesutskottet anser att dessa uppgifter är ytterst motiverade med beaktande av de omfattande och systematiska kränkningarna av de mänskliga rättigheterna och humanitär rätt i Ukraina. Även i övrigt har Rysslands anfall stått högt på agendan inom FN. Säkerhetsrådet har behandlat läget vid flera nödsessioner, men på grund av Rysslands vetorätt är rådet inte kapabelt att fatta beslut i frågan.

(29) Europarådet är den ledande mellanstatliga aktören i vår världsdel i fråga om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstaten. Verksamheten grundar sig på de fördrag som antagits inom organisationen och på tillsynen av att de genomförs. Finlands verksamhet fokuserar på att stödja Europadomstolens arbete, bevaka människorättsläget i olika medlemsstater och främja det civila samhällets delaktighet. Utskottet konstaterar att ökade möjligheter för civilsamhället att delta kan bidra till att öka kunskapen och medvetenheten om mekanismerna inom organisationen. Enligt erhållen utredning arbetar Finland i Europarådet inom områdena för rättsstatsutveckling, utveckling av Europakonventionssystemet och till exempel inom framväxande teman såsom användningen av artificiell intelligens.

(30) Enligt de sakkunniga som utrikesutskottet har utfrågat utmanas också Europarådets system för mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen öppet i analogi med den allmänna globala trenden. Coronapandemin har för sin del framhävt denna utveckling. Rysslands angrepp mot Ukraina ledde till att landet uteslöts från Europarådet. Utskottet anser att detta är nödvändigt och konstaterar samtidigt att Ryssland förblir part i Europakonventionen fram till september. Med tanke på de mänskliga rättigheterna är Rysslands utträde ur konventionen och dess övervakningsmekanism beklagligt. Utskottet noterar dessutom betydelsen av parlamentarisk påverkan i Europarå-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

dets verksamhet. Medlemmarna i Finlands delegation i den parlamentariska församlingen är genom sitt aktiva arbete en betydande resurs till exempel i övervaknings- och rapporteringsuppgifter.

(31) Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har på grund av sin geografiska täckning betydelse i dialogen om mänskliga rättigheter. Utrikesutskottet beklagar de uppgifter det fått om att Ryssland urholkar OSSE:s verksamhetsmöjligheter. Utskottet anser det vara viktigt att Finland försöker finna metoder för att återställa OSSE:s funktionsförmåga, också som en del av förberedelserna inför Finlands ordförandeskap i OSSE 2025.

(32) Enligt erhållen utredning ifrågasätts även OSSE:s arbete med den mänskliga dimensionen allt mer. Detta understryker enligt utskottet betydelsen av att Finland prioriterar demokrati- och människorättsfrågor i sin verksamhet inom OSSE. Även betydelsen av oavhängighet hos och tillräckliga resurser för OSSE:s självständiga institutioner, såsom kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR), mediefrihetsrepresentanten och minoritetsombudsmannen, framhävs allt mer. Likaså stärks relevansen av den särskilda representantens arbete mot människohandel. Utskottet välkomnar de uppgifter det fått om Finlands frivilliga finansiella bidrag till dessa aktörer. Även om de avtal och förbindelser som ingåtts inom OSSE på området för den mänskliga dimensionen inte är juridiskt bindande, har de dock i praktiken stor betydelse med tanke på skyddet. De kan också vara föregångare inom vissa rättighetsområden.

(33) Enligt redogörelsen betonar Finland möjligheten för i deltagarländerna verkamma civilsamhällesorganisationer som är oberoende av staten att medverka och framföra sina åsikter i OSSE. Det här är en viktig riktlinje, menar utrikesutskottet. Skrivningen i redogörelsen om betydelsen av aktiv verksamhet i Finlands delegation i OSSE:s parlamentariska församling är positiv.

(34) Den människorättspolitiska redogörelsen konstaterar att människorättsaspekten är en väsentlig del av Finlands verksamhet inom krishantering, fredsmedling, vapenkontroll och övrig säkerhetspolitik. Utrikesutskottet fäster uppmärksamhet vid vikten av att möta och skydda särskilt utsatta grupper, såsom barn, unga och personer med funktionsnedsättning, och att agera tillsammans med dem i krishanteringsuppdrag. Enligt utredning till utskottet vore det väsentligt att ställningen för sårbara grupper beaktas redan i det skede då mandatet för de nya krishanteringsinsatserna utarbetas eller befintliga uppdrag uppdateras. Utskottet anser det vara viktigt att Finland har en aktiv profil i sådana frågor. Förvaltningsutskottet går in på frågor om civil krishantering i sitt utlåtande (FvUU 13/2022 rd).

Rättsstatsprincipen

(35) Redogörelsen innehåller en träffande analys av rättsstatens tillstånd. Rättsstatsprincipens nära koppling till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland och EU identifieras och sägs ut på ett förtjänstfullt sätt. Vi främjar efterlevnaden av rättsstatsprincipen i all nationell verksamhet, inom EU, inom utrikes- och utvecklingspolitiken i FN samt i regionala organisationer, står det i redogörelsen. Redogörelsen återger olika metoder i olika forum som stöder rättsstatsutvecklingen.

Betänkande UtUB 6/2022 rd

(36) Främjandet av rättsstatsprincipen i EU har fått en central roll i redogörelsen och ämnet behandlas i nära anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt demokratin. Iakttagandet av rättsstatsprincipen både inom EU:s institutioner och i EU:s medlemsstater har en central betydelse i EU:s rättssystem. Utrikesutskottet hänvisar till grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 19/2022 rd), där det står att de reformer som genomförts i flera EU-stater under de senaste åren särskilt sammantaget och med tanke på sina mål är mycket problematiska. För de allvarligaste situationerna som gäller brott mot unionens värderingar finns det ett förfarande enligt artikel 7 i EU-fördraget som enligt redogörelsen är anhängigt för Polen och Ungern. Enligt villkorsmekanismen kan EU frysa, minska eller begränsa medlen till medlemsstaten i fråga i förhållande till rättsstatsöverträdelseernas karaktär, allvarlighet och omfattning.

(37) Redogörelsen visar att Finland har varit aktivt i EU i frågor som gäller rättsstatsprincipen. Enligt utlåtandeutskottets bedömning har EU-domstolsförfarandet under de senaste åren visat sig vara ett effektivt medel vid rättsstatsöverträdelser då användningen av politiska metoder är begränsad. EU-domstolen har i sina domar tagit ställning till hur rättsstatsprincipen förverkligas i medlemsstaterna och samtidigt har man även mer allmänt fått rättspraxis som preciserar rättsstatsprincipens bindande karaktär. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att EU ser till att dess egna värderingar fullföljs bland medlemsländerna. Unionen kan inte heller vara en trovärdig aktör när det gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna eller främja rättsstatsprincipen, om unionen tillåter betydande avvikelser från sina värderingar i sina egna medlemsländer. Utskottet bedömer att EU:s åtagande i fråga om rättsstatsutvecklingen skulle stärkas av en ratificering av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna.

(38) Som de sakkunniga som utrikesutskottet hört betonade bör rättsstatsprincipen inte heller i Finland betraktas som en självklarhet, utan vi bör hela tiden arbeta för den. De sakkunniga ansåg att åtgärder på nationell nivå för att främja rättsstatsprincipen har varit anspråkslösa särskilt med tanke på att principen har tagits in som ett av de grundläggande målen i redogörelsen. Som stora utskottet konstaterar ger öppen behandling av nationella utvecklingsbehov trovärdighet att lyfta fram frågor också på EU-nivå och internationellt (StoUU 4/2022 rd).

(39) Utrikesutskottet håller med grundlagsutskottet (GrUU 19/2022 rd) om att rättsstatsprincipen måste tillgodoses med hjälp av adekvata resurser. Enligt redogörelsen utfäster sig statsrådet att stärka lagberedarnas kompetens i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och att bedöma författningsförslagets väsentliga konsekvenser för de här rättigheterna. Grundlagsutskottet fäster med fog uppmärksamhet vid att beaktandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna vid lagberedningen också handlar om tillgängliga personalresurser och betonar vikten av kvalificerade handläggare för en lyckad lagberedning. Motsvarande uppmärksamhet kan enligt grundlagsutskottet också fästas vid den långa handläggningstid som nämns i redogörelsen.

Företagens ansvar för mänskliga rättigheter

(40) Redogörelsen lyfter fram företagens ansvar för de mänskliga rättigheterna som ett tema av växande betydelse. Framför allt internationellt verksamma företag har fått ökad betydelse när det gäller att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utri-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

kesutskottet anser det vara viktigt att det står i redogörelsen att Finland främjar ansvarstagande affärsverksamhet och staternas skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna i företagsverksamhet samt företagens skyldighet att respektera de mänskliga rättigheterna både nationellt, inom EU och internationellt. Vidare stöder utskottet Finlands aktivitet för att man i takt med att företagsverksamheten internationaliseras också ska utveckla bestämmelserna om mänskliga rättigheter samt praxis och reglering beträffande företagsverksamhet med respekt för de mänskliga rättigheterna.

(41) Finland har förbundit sig att aktivt iaktta och främja FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter (2011) och OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Finland godkände 2014 en nationell genomförandeplan för FN:s principer. Sedan 2015 har FN fört förhandlingar kring ett juridiskt bindande dokument om mänskliga rättigheter i multinationella bolags och andra företags verksamhet. Redogörelsen behandlar dessutom det arbete som utförs inom EU när det gäller företagens ansvar för mänskliga rättigheter.

(42) Som miljöutskottet träffande noterar i sitt utlåtande (MiUU 5/2022 rd) kan den hållbara utvecklingen inte drivas framåt enbart genom insatser från det allmänna, utan företagen är motorer för utvecklingen. Världens största initiativ för företagsansvar, nätverket UN Global Compact, möjliggör också för finländska företag ett globalt perspektiv och en möjlighet att i sin affärsverksamhet få fördelar av en allt ansvarsfullare verksamhet, där man kan ta modell av de bästa förebilderna ute i världen.

(43) Enligt sakkunniga ökar främjandet av företagsansvar nu kraftigt och är på väg att bli en fundamental princip för framgångsrik företagsverksamhet. Utskottet anser därför att det allmännas positiva incitament för företag att engagera sig i mänskliga rättigheter är viktiga. Arbetet för företagsansvar är också en potentiellt växande konkurrensfördel för företagen och Finland. Företagsverksamheten utvecklas över lag bäst i en omvärld som är förutsägbar, demokratiskt styrd och öppen och där det finns en stark civilsektor som förnyar samhället, vilket också konstateras i redogörelsen.

Grundläggande och mänskliga rättigheter och hållbar utveckling

(44) Redogörelsen innehåller nu för första gången ett separat kapitel om hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. Redogörelsen konstaterar att klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald utgör ett hot mot de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utrikesutskottet konstaterar att dessa fenomen globalt sett slår hårdast mot dem som även i övrigt har dåliga möjligheter att anpassa sig till de förändringar och den instabilitet som väderfenomen och förlust av biologisk mångfald orsakar. Klimatförändringens konsekvenser i form av torka och översvämningar som leder till försvagad livsmedelsförsörjning är faktorer som hotar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utskottet instämmer i att de grundläggande och mänskliga rättigheterna ingår som ett av de viktigaste elementen i uppnåendet av Agenda 2030-målen. Miljöutskottet går i sitt utlåtande (MiUU 5/2022 rd) igenom metoder och avtalsarrangemang för att nå målen i Agenda 2030.

(45) I redogörelsen konstateras att de gällande människorättskonventionerna inte innehåller någon uttrycklig rätt till en trygg, sund och hållbar miljö, utan de människorättsaspekter som rela-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

terar till miljöfrågor har utvecklats genom konventionernas rätts- och tolkningspraxis. FN:s råd för mänskliga rättigheter antog dock 2021 en politiskt bindande resolution som erkänner att rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö är en mänsklig rättighet och slår fast att tillståndet i miljön, klimatförändringen och den ohållbara utvecklingen utgör ett av de största hoten mot de nuvarande och kommande generationernas mänskliga rättigheter, inklusive rätten till liv. Miljöutskottet bedömer (MiUU 5/2022 rd) att det vore viktigt att få till stånd ett nytt juridiskt bindande dokument om rätten till en ren, sund och hållbar miljö som en del av de mänskliga rättigheterna. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att frågekomplexet etableras som en del av Finlands människorättspolitik i stort.

(46) Finlands utvecklingspolitik har formats i enlighet med FN:s handlingsplan för hållbar utveckling Agenda 2030. Genom utvecklingssamarbetet främjas genomförandet av människorättskonventioner i målländerna och säkerställs att de centrala principerna för mänskliga rättigheter beaktas i alla etapper av utvecklingssamarbetet. Minimikravet är att inget utvecklingssamarbete som Finland stöder eller finansierar har skadliga konsekvenser för de mänskliga rättigheterna. Samtidigt ska arbetet vara miljömässigt hållbart. Utrikesutskottet påpekar att man utöver dessa bör beakta och överväga hur människorättsläget i målländerna och förändringarna i det påverkar Finlands bilaterala utvecklingsbistånd. Samarbetet och samordningen med andra givarländer står enligt utskottets bedömning i centrum för denna prövning.

Främjandet av jämställdhet

(47) Utrikesutskottet välkomnar att främjandet av jämställdhet mellan könen och kvinnors och flickors rättigheter på nationell, nordisk, EU-nivå och internationell nivå har lyfts fram som en av prioriteringarna i redogörelsen. Som det står i redogörelsen har de internationella skiljelinjerna djupnat, framför allt i frågor om kvinnors och flickors samt hbtqi-personers rättigheter. Anti-gender-rörelsen som motsätter sig främjandet av de här rättigheterna är alltmer organiserad, aktiv och rikligare finansierad. Rörelsen förekommer också inom EU-området. EU:s medlemsländer har över lag grundläggande åsiktsskillnader i jämställdhetsfrågor och i försvaret av kvinnors och flickors samt hbtqi-personers rättigheter. Utskottet delar statsrådets uppfattning att EU:s skiljelinjer bidrar till att framhäva behovet av närmare samarbete mellan de nordiska länderna och andra likasinnade länder i dessa frågor. Utskottet stöder liksom utlåtandeutskotten statsrådets strävan att främja unionens anslutning till Istanbulkonventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet. Utskottet ser det som negativt att alla EU-länder ännu inte har ratificerat konventionen.

(48) Utrikesutskottet konstaterar att Rysslands angrepp mot Ukraina också har haft katastrofala konsekvenser för kvinnors och flickors ställning. Sexuell och reproduktiv hälsa och anknytande rättigheter för dem som flytt tillgodoses inte och tillgången till tjänster är obefintlig. Mammornas hälsa är i fara. Utsatta kvinnor och flickor löper stor risk att utsättas för sexuellt och könsrelaterat våld i och med konflikten och flyktingskapet. Människorättsorganisationer rapporterar att sexuellt våld tillgrips som vapen i kriget. Utskottet konstaterar dessutom att flyktingkvinnor och flickor kan komma att utsättas för sexuellt och könsrelaterat våld, inklusive utnyttjande, under resan till och framme i mållandet, eller bli offer för människohandel. Utskottet anser att FN-organisationernas arbete är viktigt för att korrekt och snabbt identifiera personer som flytt. Utskottet pekar på vikten av registrering för att minska risken för människohandel. Finland bör också på EU-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

nivå arbeta aktivt för att flyktingar från kriget i Ukraina inte ska bli offer för människohandel. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid utsatta personer, såsom ensamkommande barn.

(49) Utrikesutskottet tillägger att krigets konsekvenser för kvinnors och flickors ställning i stort är könsrelaterade konsekvenser som kan ses i väpnade konflikter runt om i världen. Utskottet betonar att jämställdhet mellan könen, inklusive kvinnors och flickors rättigheter, bör beaktas i den humanitära verksamheten och konfliktlösningen. Utskottet påminner om att internationella normer gäller också under krigstid.

Internationell verksamhet för de mest sårbara befolkningsgrupperna

(50) Redogörelsen lägger fast att Finlands internationella människorättspolitik fokuserar på urfolk, personer med funktionsnedsättning, sexuella minoriteter och könsminoriteter och i det europeiska samarbetet på romer. I anknytning till den aktuella säkerhetspolitiska miljön konstaterar utrikesutskottet att dessa grupper i konfliktmiljö kan utsättas för särskilda risker i fråga om sin säkerhet och hälsa och att man bör fästa större uppmärksamhet vid dessa gruppers behov.

(51) Finland arbetar konsekvent, aktivt och synligt för att främja urfolkens rättigheter, inklusive deras egen rätt att delta i beslutsfattande som gäller dem själva. Finland stöder också människorättsförsvarens arbete för att försvara urfolkens rättigheter. Utrikesutskottet anser att denna skrivning är viktig och pekar på vikten av koherens i den nationella och internationella politiken. Redogörelsen tar upp samernas konstitutionella rättigheter och konstaterar att Finland har förbundit sig att respektera och främja alla samers och samegruppers språkliga och kulturella rättigheter med beaktande av internationella fördrag. Sakkunniga har påpekat att Finland dröjt med ratificeringen av Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 169. De menar att detta bidrar till att undergräva Finlands trovärdighet som försvarare av urfolkens rättigheter. Utskottet är av samma åsikt. Finlands trovärdighet internationellt bestäms i hög grad av trovärdigheten i verksamheten på nationell nivå. Redogörelsens föresatser om att urfolkens rättigheter ska beaktas som en del av EU:s människorättspolitik är enligt utskottet befogade och behövliga.

(52) Utrikesutskottet välkomnar att redogörelsen behandlar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning på ett mångsidigt sätt och att Finland prioriterar sina funktionshinderspolitiska principer i den internationella människorättspolitiken. Enligt erhållen utredning tillgodoses inte rätten till utveckling, utbildning, ett självständigt liv och boende för personer med funktionsnedsättning ens i alla närområden. I och med Rysslands invasion av Ukraina har människorättsorganisationer rapporterat om den svåra situationen för personer med funktionsnedsättning under kriget. Sådana situationer är till exempel tillgänglighet i fråga om skyddsrum och larm. De sakkunniga betonade att personer med funktionsnedsättning överlag utsätts för betydande risker vid väpnade konflikter. Särskilt kvinnor, flickor och barn med funktionsnedsättning löper större risk än andra för sexuellt och könsrelaterat våld. Utskottet välkomnar de uppgifter det fått om att Finland internationellt har påverkat hänsynen till personer med funktionsnedsättning i fråga om humanitärt bistånd. Det återstår dock mycket arbete, aktörerna inom det humanitära biståndet behöver utbildning och rådgivning om hur personer med funktionsnedsättning ska inkluderas. I likhet med de sakkunniga betonar utskottet vikten av att nyttja sakkunskapen hos personer med funktionsnedsättning både i planeringen av det humanitära arbetet och i konkreta kriser.

Betänkande UtUB 6/2022 rd

(53) Hbtqi-personer utsätts fortfarande i stor utsträckning för diskriminering i hela världen. Anti-gender-rörelsen, som motsätter sig främjandet av kvinnors och hbtqi-personers rättigheter och jämställdheten mellan könen, har ytterligare stärkt denna utveckling. Enligt utredning till utrikesutskottet är sexuellt umgänge mellan personer av samma kön kriminaliserat i 65 länder. I 6 länder kan man få dödsstraff och i 57 kan man bli dömd till fängelse i många år. Enligt uppgift har den positiva trenden när det gäller rättigheterna avstannat också i Europa. Utskottet anser det vara viktigt att det står i redogörelsen att Finland konsekvent försvarar hbtqi-personers rättigheter som en del av samarbetet mellan de nordiska länderna och mellan de nordiska länderna och Baltikum (NB8), EU, Europarådet, OSSE och FN. Redogörelsens föresatser om att Finland arbetar globalt för att avskaffa kriminaliseringen av homosexualitet och omedelbart avskaffa anknytande dödsstraff är också viktiga.

(54) Utrikesutskottet anser det vara viktigt att det står i redogörelsen att Finland konsekvent arbetar för lika rättigheter för romerna. Romerna är en av de största etniska minoritetsgrupperna i Europa och uppskattningsvis över två tredjedelar av romerna i EU lever under fattigdomsgränsen. Också romer som flyr kriget i Ukraina har blivit utsatta för diskriminering. Utskottet välkomnar skrivningarna i redogörelsen om Finlands åtgärder för att förbättra tillgodoseendet av romernas lika rättigheter i Finland och att främjandet av romernas rättigheter finns bland Finlands prioriteringar i Europarådet och OSSE:s verksamhet för de mänskliga rättigheterna. Utskottet tillägger dock att redogörelsen inte i tillräcklig utsträckning utreder konkreta nationella åtgärder för att eliminera diskrimineringen av romer. Också arbetslivs- och jämställdhetsutskottet fäster i sitt utlåtande (AjUU 2/2022 rd) uppmärksamhet vid detta.

Tillgodoseendet av grundläggande och mänskliga rättigheter i digitalisering och informationsförmedling

(55) Utrikesutskottet anser att kapitlet om de mänskliga rättigheterna i digitaliseringsprocessen och informationsförmedlingen är väl underbyggt. Digitaliseringen och olika tillämpningar av ny teknik erbjuder möjligheter, men innebär också risker med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I synnerhet finns det risker förknippade med digitalisering och auktoritär maktutövning. Ojämlighet uppstår också på grund av skillnader i digitala färdigheter och i tillgång till nätanslutning.

(56) Yttrandefriheten är av stor betydelse både för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och för en fungerande demokrati. Enligt redogörelsen främjar Finland rätten till information som en väsentlig del av yttrandefriheten. Enligt 12 § 2 mom. i grundlagen är handlingar och upptagningar som innehas av myndigheterna offentliga, om inte offentligheten av tvingande skäl särskilt har begränsats genom lag. Var och en har rätt att ta del av offentliga handlingar och upptagningar (GrUU 19/2022 rd). Enligt redogörelsen vill statsrådet stärka offentlighetsprincipen ytterligare. Grundlagsutskottet fäster i sitt utlåtande uppmärksamhet vid tillämpningen av offentlighetsprincipen i EU. Trots den starka rättsliga ställningen i fråga om handlingars offentlighet har det enligt utlåtandet förekommit problem med det praktiska genomförandet av öppenheten. EU-domstolen har upprepade gånger betonat vikten av att säkerställa öppenhet i beslutsfattandet, vilket gör det möjligt att öppet diskutera skillnader mellan olika ståndpunkter. Det bidrar till att öka institutionernas legitimitet i förhållande till medborgarna och ökar medborgarnas förtroende. Avsaknaden av information och debatt kan därför ge upp-

Betänkande UtUB 6/2022 rd

hov till tvivel hos medborgarna, inte bara om en viss åtgärds lagenlighet utan även om hela beslutsförhållandets legitimitet. Enligt redogörelsen arbetar Finland också för att handlingars offentlighet ska förverkligas i EU. Utrikesutskottet anser i likhet med utlåtandeutskotten att målet är motiverat.

(57) Dataskyddet behandlas tämligen snävt i redogörelsen, men ändå konstateras att dataskyddets betydelse som grundläggande fri- och rättighet och mänsklig rättighet håller på att öka. Enligt utredning till utskottet strävar justitieministeriet efter att utveckla dataskyddet i lagberedningen och stödja dataombudsmannens verksamhet.

(58) Digitaliseringen är också förknippad med den stora betydelsen av att producera, dela och utnyttja vetenskaplig kunskap för att bekämpa desinformation. Kulturutskottet betonar i sitt utlåtande (KuUU 6/2022 rd) vikten av kritiska åtgärder för att stärka barns och ungas digitala kompetens och mediekompetens. Frågor som gäller likabehandling i anslutning till digitalisering gäller inte bara tillgången till information utan också tillgången till teknik. Utskottet konstaterar att digitala handlingsmodeller i bästa fall främjar likabehandling och tillgänglighet och förebygger differentiering. Genom utbildnings- och kulturpolitiken är det viktigt att konsekvent sträva efter att främja allas förmåga att dra nytta av digitaliseringens möjligheter och till exempel tillgång till den digitala miljön i skolor och bibliotek. Det är befogat att redogörelsen lyfter fram möjligheterna att delta för de befolkningsgrupper som är mest utsatta. Digitaliseringsutvecklingen får inte leda till att exempelvis personer med funktionsnedsättning eller äldre personer i praktiken hindras från att få tillgång till tjänster och information.

(59) Desinformation ses i redogörelsen som ett hot mot de mänskliga rättigheterna. Utrikesutskottet instämmer i utlåtandeutskottens bedömning att desinformation bör förebyggas effektivt. Utskottet tillägger med stöd av utfrågningen av sakkunniga att analytisk noggrannhet är centralt i detta sammanhang, eftersom också stämpling som desinformation och de åtgärder som följer av stämplingen kan orsaka problem med avseende på de mänskliga rättigheterna. Nättrakas-serier och hatretorik identifieras i redogörelsen som ett människorättsproblem och uppges kunna bekämpas genom en trygg användning av internet samt skydd för privatlivet och familjelivet. Utskottet framhåller att hatretorik mot personer i offentligheten, såsom journalister, forskare, politiker och tjänsteinnehavare, kan begränsa demokratin och öppenheten i samhället. Redogörelsen ger endast få åtgärdsförslag för att bekämpa hatretorik. Bekämpningen av desinformation, nättrakas-serier och hatretorik är förknippad med en utmaning som kräver särskild noggrannhet när det gäller respekten för yttrandefriheten som mänsklig rättighet.

Genomförandet av mänskliga rättigheter, uppföljning, tillsynssystem, rekommendationer till Finland

(60) Utrikesutskottet delar redogörelsens bedömning av betydelsen av ett heltäckande och funktionsdugligt tillsynssystem för att övervaka genomförandet av internationella och regionala människorättsavtal. Utskottet välkomnar att redogörelsen är starkt förankrad i internationella människorättsnormer och väger in den humanitära rättens roll. Redogörelsen ger en klar beskrivning av normerna för de mänskliga rättigheterna och tillsynssystemet i stort. Samverkan mellan de olika tillsynsorganen har ökat och det är positivt.

Betänkande UtUB 6/2022 rd

(61) Människorättssituationen i varje FN-medlemsstat bedöms i samband med den universella periodiska granskningen i FN:s råd för mänskliga rättigheter. Redogörelsen betonar vikten av att Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) och Europarådets konventionstillsynsorgan har tillräckliga verksamhetsförutsättningar för att de ska kunna övervaka att avtalsbestämmelserna verkställs både i Finland och i andra stater. Europeiska unionens domstol (EU-domstolen, EUD) ger juridiskt bindande avgöranden om tolkning och tillämpning av EU-rätten.

(62) Enligt redogörelsen är Finland part i de viktigaste människorättskonventioner som antagits inom FN och Europarådet. Enligt erhållen utredning tar det dock ofta oskäligt lång tid för Finland att ratificera konventionerna, trots att det inte finns innehållsmässiga problem med dem. Detta leder till att Finland inte kan delta till exempel i konventionsstaternas möten där medlemmarna i tillsynsorganen väljs. Redogörelsen nämner ratificeringen av konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (2006), som enligt sakkunnigbedömningar är ett utmärkt exempel på en utdragen ratificeringsprocess. I redogörelsen nämns inte 1990 års migrantarbetarkonvention, som Finland hittills inte har ratificerat trots sin framträdande roll i beredningen av konventionen. I avsnittet om människorättskonventioner nämns inte heller ILO:s konvention nr 169 från 1989. Finland deltog aktivt i arbetet med den konventionen. Dessa exempel på konventioner som inte blivit ratificerade visar på en beklaglig inkonsekvens i vår nationella människorättspolitik.

(63) Internationella och andra europeiska konventionstillsynsorgan och deras rapporteringsprocesser producerar värdefull information om hur länder, inklusive Finland, iakttar sina skyldigheter i fråga om mänskliga rättigheter. Dessutom möjliggör en del av människorättskonventionerna enskilda klagomål till tillsynsorganen, som i sina avgöranden granskar om olika länder har gjort sig skyldiga till kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

(64) Även om rekommendationerna från systemen för rapportering av mänskliga rättigheter eller avgöranden av enskilda klagomål inte är domstolsbeslut, är också FN:s människorättskonventioner och många andra Europarådskonventioner utöver Europakonventionen förpliktande för Finland. Rekommendationer och avgöranden som gäller Finland har således också rättslig betydelse och bör beaktas systematiskt. Vare sig i inrikespolitiken eller till exempel i lagstiftningsarbetet läggs det enligt utredning tillräcklig vikt vid andra avgöranden än dem från Europadomstolen, som tolkar Europakonventionen.

(65) I redogörelsen konstateras det att de rekommendationer som Finland fått från internationella konventionstillsynsorgan behandlas i statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter. Organen har gett Finland flera rekommendationer om hur lagstiftningen och praxis kunde utvecklas. Utrikesutskottet anser att det är viktigt att följa upp hur rekommendationerna genomförs i Finland. Information om rekommendationerna och om hur dessa avses bli genomförda skulle främja och konkretisera behandlingen av redogörelsen. Enligt redogörelsen är statsrådet i färd att inrätta en databas som är öppen för alla där sådana uppgifter framgår. Detta är välkommet. Samma slutsats har också lagutskottet stannat för i sitt utlåtande (LaUU 12/2022 rd).

Betänkande UtUB 6/2022 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Utrikesutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av redogörelse SRR 10/2021 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av redogörelsen, men förutsätter att statsrådet vid utarbetandet av en ny människorättspolitisk redogörelse beaktar iakttagelserna i detta betänkande.

Helsingfors 20.5.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Jussi Halla-aho saf
vice ordförande Erkki Tuomioja sd
medlem Eva Biaudet sv
medlem Inka Hopsu gröna (delvis)
medlem Kimmo Kiljunen sd
medlem Johannes Koskinen sd (delvis)
medlem Jouni Ovaska cent
medlem Tom Packalén saf
medlem Jaana Pelkonen saml (delvis)
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Jussi Saramo vänst (delvis)
medlem Mikko Savola cent
medlem Ville Tavio saf (delvis)
medlem Elina Valtonen saml (delvis)
medlem Anu Vehviläinen cent
medlem Anne-Mari Virolainen saml
ersättare Hilkkä Kemppi cent (delvis)
ersättare Peter Östman kd.

Sekreterare var

utskottsråd Jonna Laurmaa.